

60. Tiistaina 1 p. elokuuta 1944

kello 16.

Päiväjärjestys:

Ilmoituksia.

Esitellään:

Hallituksen esitys n:o 55 laiksi
tasavallan presidentin määräämisestä
ilman vaalia 515

Puhetta johtaa puhemies Hakkila.

Nimenhuudon asemesta merkitään läsnä-
oleviksi ne edustajat, jotka osallistuivat
edelliseen täysistuntoon ja lisäksi edustaja
Heikinheimo.

Päiväjärjestyksessä oleva asia:

Ehdotuksen laiksi tasavallan presidentin määräämisestä ilman vaalia

sisältävä hallituksen esitys n:o 55 esitel-
lään valiokuntaan lähettämistä varten.

Puhemies: Kun asia on mielestäni
sen laatuinen, että se toisen käsittelyn päät-
tymiseen asti olisi käsiteltävä suljetuissa
istunnoissa, olen antanut tyhjentää ja sul-
kea kuunteluparvet ja esitän työjärjestyk-
sen 58 §:n mukaisesti eduskunnan päätet-
täväksi, hyväksyykö eduskunta tämän me-
nettelytavan. Ehdotukseen asian käsitte-
lystä suljetuissa istunnoissa liittyy puhe-
miesneuvoston ehdottama lisäys, että jos
asia käsitellään suljetuissa istunnoissa,
pöytäkirjat istunnoista julkaistaan heti,
kun puhemiesneuvosto katsoo sopivaksi ni-
den julkaisemisen.

Puhemiehen ehdotus ja siihen liittyvä
puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytty-
neen.

Puheenvuoron saatuaan lausuu

Ed. Salmiala: Puuttumatta herra
puhemiehen ehdotukseen haluaisin vain
väärinkäsitysten välttämiseksi todeta, että
käsitökseni mukaan hallituksen esitys edus-
kunnalle laiksi tasavallan presidentin mää-
räämisestä ilman vaalia, joka esiteltiin tä-
män päivän ensimmäisessä istunnossa, ei
voi tulla salaiseksi sen kautta, että tämä
istunto julistetaan salaiseksi. Katson, että
tässä istunnossa tulevat salaisiksi vain
edustajain lausunnot ja ne mahdolliset
uudet ilmoitukset, mitkä hallituksen puo-
lesta asiassa esitetään, mutta se hallituksen
esitys, mikä ensimmäisessä istunnossa esi-
teltiin, pysyy sellaisena, joka ei ole salai-
nen ja johon nähden edustajilla on samat
oikeudet kuin hallituksen esityksiin nähden
yleensä.

Puhemiehen ehdotus ja siihen liittyvä
puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään.

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdot-
taa asian lähetettäväksi perustuslakivalio-
kuntaan.

Keskustelu:

Pääministeri Linkomies: Herra pu-
hemies! Tasavallan presidentti Risto Ryti
on tälle päivälle päivätyssä valtioneuvos-
tolle osoittamassaan kirjeessä ilmoittanut
luopuvansa tasavallan presidentin toimesta.
Kirjeen sanamuoto on seuraava:

„Valtioneuvostolle.

Harkitessani maamme nykyistä vaikeata
ja uhanalaista asemaa olen johtunut siihen
vakaumukseen, että ylin toimeenpanovalta
sekä sotilas- että siviilihallinnon alalla olisi
tällä hetkellä keskitettävä samalle henki-
lölle. Tämän aikaansaamiseksi olen päättä-

nyt luopua tasavallan presidentin toimesta. Päätökseni, johon myös on vaikuttanut se, että terveyteni monivuotisen raskaan vastuun ja työtaakan johdosta on käynyt horjuvaksi, ilmoitan täten kunnioittavasti Valtioneuvostolle tiedoksi ja asianmukaisia toimenpiteitä varten. Helsingissä 1 päivänä elokuuta 1944.

Tasavallan Presidentti

Risto Ryti.

Kansliapäällikkö Bruno Kivikoski.”

Kun kirje oli esitelty valtioneuvostolle, valtioneuvosto päätti hallitusmuodon 25 §:n mukaisesti todeta, että pääministeri oli ryhtynyt hoitamaan tasavallan presidentin tehtäviä.

Syyt tasavallan presidentin päätökseen ilmenevät hänen kirjeestään. Hän on pitänyt nykyisissä oloissa välttämättömänä tehdä mahdolliseksi ylimmän toimeenpanovallan yhdistämisen samalle henkilölle sekä sotilas- että siviilihallinnon alalla. Kun tasavallan presidentti näet on käyttänyt hallitusmuodon mukaista oikeuttaan sodan aikana luovuttaa puolustusvoimien ylipäällikkyyden toiselle, on sotilas- ja siviilihallinto ollut toisistaan erotettuna. Perustellessaan päätöstään sillä, että olisi aikaansaatava korkeimman sotilas- ja siviilivallan keskittäminen yhdelle henkilölle, presidentti Ryti samalla on osoittanut, kenelle hänen mielestään valtion päämiehen tehtävät olisi uskottava.

Maassa ei olekaan kuin yksi henkilö, jolle ylin toimeenpanovalta sekä sotilas- että siviiliasioissa voidaan nykyisissä oloissa ajatella keskitettävän. Tämä mies on Suomen marsalkka, vapaaherra Mannerheim, joka nauttii kaikkien kansalaispiirien taholta jakamatonta arvontonta ja ehdotonta luottamusta. Hän on ennenkin kohtalokkaana ajankohtana toiminut Suomen valtionpäämiehenä valtionhoitajan ominaisuudessa. Oli sen vuoksi itsestään selvää, että tasavallan presidentin tehtyä eroamispäätöksensä Suomen marsalkalta tiedusteltiin, ottaisiko hän vastaan tasavallan presidentin toimen. Hän onkin ilmoittanut olevansa hallituksen ja eduskunnan toivomuksesta valmis asettumaan maansa käytettäväksi.

Kun hallituksen mielestä muu ratkaisu

kuin valtionpäämiehen tehtävien uskominen marsalkka Mannerheimille ei ole mahdollinen, se on tullut tulokseen, että varsinaisen vaalin toimittaminen ei ole tarpeellinen, vaan että tasavallan presidentin toimi olisi välittömästi ilman vaalia uskottava Suomen marsalkka Mannerheimille. Vaalia ei näet missään tapauksessa voitaisi hallitusmuodon mukaisesti ensinnä toimittaa säännöllisessä järjestyksessä siten, että hallitusmuodon mukaisesti ensinnä toimitettaisiin valitsijamiesten vaalit. Kun näin kieltämättä on asianlaita, ei myöskään näytä tarkoituksenmukaiselta erikoislainsäädännöllä määrätä, että entiset valitsijamiehet tahi eduskunta toimittaisi tasavallan presidentin vaalin. Yksinkertaisemmin päästään tulokseen nimeämällä välittömästi itse laissa se ainoa henkilö, joka uutena valtionpäämiehenä tulee kysymykseen. Eduskunnalle on tämän mukaisesti jätetty esitys laiksi, jolla tasavallan presidentin toimi uskotaan Suomen marsalkka, vapaaherra Mannerheimille. Presidentin toimikautta hallituksen mielestä ei olisi tässä laissa rajoitettava lyhyemmäksi kuin hallitusmuoto edellyttää. Hallitus toivoo, että eduskunta yksimielisesti yhtyy tähän ratkaisuun, jota hallitus pitää ainoana mahdollisena, ja että lakiesitys mahdollisimman nopeasti eduskunnassa käsitellään. Heti lain vahvistamisen jälkeen uusi tasavallan presidentti astuisi toimeensa antamalla eduskunnan edessä hallitusmuodossa säädetyn juhlallisen vakuutuksen.

Kun Suomen marsalkalla puolustusvoimien ylipäällikön tehtävän hoitamisesta on raskas työtaakka ja suuri vastuu, olisi saatettava mahdolliseksi sellainen järjestely, että hänellä olisi hallitusmuodon säännöksistä poiketen oikeus siirtää eräät tasavallan presidentin tehtävät joko kokonaan tai osittain pääministerille, joka ratkaisisi ne samassa järjestyksessä kuin tasavallan presidentistä on säädetty. Nämä asiat on esityksessä mainittu.

Tässä yhteydessä on mieluisa velvollisuuteni lausua eronneelle tasavallan presidentille Risto Rytille Suomen kansan kiitokset siitä suuriarvoisesta, historiaamme pysyvästi vaikuttavasta työstä, jonka hän ensinnä pääministerinä ja sitten valtionpäämiehenä on suorittanut vaikeimpana aikana, minkä Suomen kansa tähän mennessä on elänyt. Hänen tavalliset mitat ylittävä

työkykynsä, hänen esikuvallinen pelottomuutensa ja epäitsekkyytensä sekä hänen ennakkoluuloista vapaa avarakatseisuutensa yhtyneenä pettämättömään asiallisuuteen tulevat alati säilyttämään hänen hahmonsansa Suomen kansan huomattavimpien valtiomiesten joukossa.

Suomen marsalkka Mannerheim on tehnyt erinomaisen suuren henkilökohtaisen uhrauksen suostuessaan ylipäällikön tehtävien lisäksi nykyisellä kohtalokkaalla hetkellä ottamaan hoitaakseen tasavallan presidentin toimen. Hänellä on hänen käydessään raskasta tehtäväänsä suorittamaan oleva tukenaan Suomen kansan horjumaton kannatus.

Ed. Salmiala: Herra puhemies! Isänmaamme käy raskasta puolustustaistelua, taistelua elämästä ja kuolemasta. Kansakunnan historia on osoittanut, että vaikeina aikoina tarvitaan ennen kaikkea kiinteä valtiojohdossa. Kaikki muutokset valtion korkeimmassa elimistössä ovat vaarallisia. Niitä selitetään toisin kuin mitä niillä ehkä on tarkoitettu. Joka tapauksessa pidetään niitä heikkouden merkkeinä. Ne leimataan luopumiseksi siltä tieltä, jota kansakunta on siihen saakka kulkenut. Meidän hallitusmuotomme on omaksunut sen periaatteen, että tasavallan presidentti valtakunnan korkeimman vallan haltijana on toimikautensa ajan kiinteästi paikallaan. Hallitusmuotomme on t. s. sillä kannalla, että tasavallan presidentti ei voi mielivaltaisesti luopua virastaan. Hallitusmuodon 25 §:ssä julkilausutaan se periaate, että tasavallan presidentti voi luopua toimestaan vain, jos hänellä on pysyväinen este. Suomen itsenäisyyden aikana on käytäntö omaksunut tämän tulkinnan. Niinpä kun tätä edellinen presidentti Kyösti Kallio luopui virastaan keskellä toimikauttaan, esitettiin eduskunnalle lääkärintodistukset siitä, että hänen terveytensä oli niin huono, että hän ei voinut enää pysyväisesti virkaansa hoitaa. Tällä perusteella vapautti eduskunta tasavallan presidentin toimestaan. Uskallan olla sitä mieltä, että tasavallan presidentinkin toimeen nähden pitää muuten paikkansa sama periaate kuin kaikkiin muihinkin vaalilla täytettäviin toimiin nähden; nimittäin, että vaalia ei voida yksipuolisesti purkaa. Purkaminen edellyttää, että myöskin toinen puoli saa asiassa

mielipiteensä lausua. Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa, ja ennenkuin tasavallan presidentti voi luopua virastaan keskellä toimikauttaan, täytyy Suomen kansallakin olla oikeus lausua asiasta sanansa. Mielestäni tässä tapauksessa ei ole noudatettu Suomen hallitusmuodon oikeata henkeä. Suomen eduskunta ei ole saanut lausua asiasta mitään. Suomen hallitus on käsitykseni mukaan asettunut sille kannalle, että eduskunnalla ei ole asiassa mitään sanottavaa. Herra pääministerin lausunto osoitti tämän selvästi. Hän esitti jo kiitokset tasavallan presidentille siitä, mitä hän on presidenttikautenaan tehnyt. Sen ryhmän puolesta, johonka minulla on kunnia kuulua, pyydän senvuoksi lausua, että ryhmä ei voi pitää Suomen hallitusmuodon hengen mukaisena sitä menettelyä, mikä nyt on omaksuttu.

Suomen perustuslait ovat sillä kannalla, että uuden tasavallan presidentin valitsevat presidentin valitsijamiehet. Jo kerran ennemmin on aikaisemmin valituille valitsijamiehille annettu uudet valtuudet. Kun näin tapahtui, asetettiin sille kannalle, että Suomen hallitusmuodossa on peruseriaatteen se, että tasavallan presidentin valitsevat valitsijamiehet. Mielestäni tämäkin puoli asiasta olisi pitänyt kokonaisuudessaan ottaa esille, ennenkuin lähdettiin sille tielle, jonka hallitus nyt on omaksunut.

Ryhmäni puolesta ajattelin lausua sen toivomuksen, että tasavallan presidentin päätös olisi vielä saatava peruutetuksi. Sen jälkeen kun herra pääministeri jo lausui kiitokset tasavallan presidentille, tunnui siltä, että tällaisen toivomuksen esittäminen enää on turhaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

P u h e m i e s: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 17,30.

Täysistunto lopetetaan kello 16,32.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. H. I. Tammio.